

Відтворення фразеологізмів у романі Джейн Остін «Гордість та упередження» у контексті множинності перекладу

М.І.Прокопчук, студентка групи ФПб-1-15-4.0д, IV курс, спеціальність «Філологія (переклад)».

Науковий керівник: А.М. Козачук, старший викладач кафедри англійської філології та перекладу, кандидат філологічних наук.

У статті розглянуто особливості відтворення фразеологізмів українською мовою у віддаленому у часі романі Джейн Остін «Гордість та упередження» та збереження авторського ідіостилю при перекладі.

Ключові слова: множинність перекладу; ретрансляції перекладу; фразеологічні одиниці; художній текст.

Постановка проблеми. Сьогодні в українській культурі існує тенденція зустрічі кількох перекладів одного і того ж твору. І це не дивно, оскільки сучасна українська мова збагачується новими словами, фразами, фразеологізмами, і кожен перекладач намагається адаптувати переклад до часових просторів і зберегти належний рівень відповідності оригіналу. При цьому використання фразеологізмів є характерним для художніх текстів. Ці питання слід розглядати як проблему перекладу художніх творів. Саме тому дослідження відтворення фразеологізмів у контексті множинності перекладу є **актуальним** для стилістики перекладу.

Мета нашої розвідки полягає у дослідженні відтворення фразеологізмів у контексті множинності перекладу, на основі якої можна охарактеризувати особливості стилю тексту в різних перекладах українською мовою роману англійської письменниці Джейн Остін “Pride and Prejudice”. **Матеріалом дослідження**, крім тексту оригіналу, послужили два його україномовних переклади: В.К. Горбатька «Гордість і упередженість» та Г. Лелів «Гордість та упередження».

Аналіз досліджень та публікацій. Особливо важливими для сучасного мовознавства є дослідження особливостей перекладацьких трансформацій при перекладі віддалених у часі текстів. Цьому питанню присвячені наукові розвідки М.Л. Вотінцевої, О.В. Ребрія, А.О. Пермінової, Р.А. Ситари та інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. Множинність перекладів

художнього твору в окремій лінгвокультурній спільноті, як об'єкт дослідження, привертає увагу багатьох дослідників. Зокрема, в українському перекладознавстві цей феномен найчастіше пов'язують з низкою чинників як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру: «Суб'єктивно-об'єктивна діяльність перекладача як посередника у двомовній комунікації є фактором множинності перекладів, ступінь якої залежить від жанру тексту, його часових та просторових характеристик, розвиненості перекладацької традиції та рецептивних можливостей цільової мови і культури» [цит. за: 5, с. 162].

Видатний український поет, перекладач та теоретик перекладу М. Рильський обґрунтовує необхідність різних перекладів одного твору різноманітністю перекладацьких підходів та складністю інтерпретаційних процесів, суб'єктивна природа яких робить кожне окреме прочитання художнього твору неповторним і водночас неповним: «Кожен перекладач може при вдалому взагалі відтворенні іншомовного оповідання, п'єси, поеми, вірша і т. ін. проминути ту чи іншу рису оригіналу, наголосивши зате на іншій, яка здається йому найістотнішою. Кожен перекладає по-своєму» [цит. за: 3, с. 79].

Постає питання, чому одні тексти весь час перекладають наново, а інші — ні. Хоча відповідь пов'язана швидше з «соціокультурним контекстом ретрансляцій», ніж з «певними властивостями, притаманними вихідному тексту» [6, с. 236]. Не можна заперечувати, що найчастіше об'єктами повторних перекладів виступають твори, що увійшли до «літературного канону». Саме до таких творів і належить роман "Pride and Prejudice". Зміст твору є багатим на фразеологічні одиниці, які ми розглянемо у ході нашого дослідження.

У канві художнього твору фразеологізми є надзвичайно важливими компонентами, адже вони мають особливе стилістичне навантаження: якнайповніше виражають «самобутність мови, її специфічний колорит», «вносять у художнє мовлення струмись свіжості, надають йому більшої колоритності й естетичної краси, посилюють його пізнавальну цінність, сприяють стислості, пружності опису» [цит. за: 1, с. 5]. Для досягнення максимальної адекватності під час перекладу фразеологізмів перекладач повинен

вміти скористатися різними «видами перекладу». В. Виноградов пропонує виокремлювати такі види фразеологізмів та способи їх перекладу: лексичні, предикативні та компаративні [1, с. 183].

Розглянемо кожен вид детальніше. Лексичні фразеологізми – це фразеологічні словосполучення, які семантично співвідносяться зі словами, понятійно аналогічні їм. Отже, перекладач повинен знати значення фразеологічної одиниці та його стилістичне маркування або визначити їх за словниками [1, с. 183-185]. Фразеологізми також можна передати описово, з певним поясненням. Описовий переклад може й не завдати шкоди художній адекватності перекладу загалом, але часткових стилістичних втрат текст може зазнати [1, с. 186].

Розглянемо приклад лексичного фразеологізму у романі “Pride and Prejudice” та його перекладах:

(1-а) Thought I must *throw in a good word* for my little Lizzy [9, с. 6]. – **(1-б)** Хоча я просто не зможу не *замовити декілька добрих слів* за мою маленьку Ліззі [7, с. 4]. – **(1-в)** Хоча за мою маленьку Ліззі таки варто *замовити слівце* [8, с. 5].

У цьому прикладі ми бачимо, що перекладачка Г. Лелів (приклад **1-в**) використовує стратегію одомашнення. До фразеологізма “Throw in a good word” перекладач підбирає готову лексичну одиницю в українській мові, а саме: «замовити слівце». У фразеологічному словнику української мови даний фразеологізм означає «звернутися до когось з із клопотанням про кого-небудь, посприяти комусь» [2]. Перекладач В. Горбатько (приклад **1-б**) вдається до описового методу перекладу фразеологізму, а саме «замовити декілька добрих слів». Недоліком такого перекладу є нагромадження великої кількості слів, яке читач важко сприймає. Тому, на нашу думку, переклад Г. Лелів характеризується більшим ступенем адекватності.

Наступним видом фразеологізмів, який ми розглянемо, є предикативні фразеологізми — це, зазвичай, закінчені речення, які закріпилися в мові як стійкі формули: прислів'я, приказки, примовки, афоризми й інші стійкі судження, у

яких відображено трудовий, моральний і життєвий досвід народу, практична філософія і людська мудрість [1, с. 82]. Відтворення предикативних усталених словосполучень, прислів'їв та приказок насправді становить особливу перекладацьку проблему. В. Виноградов зауважує, що під час перекладу таких фразеологізмів зазвичай використовують п'ять способів: переклад повним еквівалентним відповідником, переклад частковим відповідником, переклад за допомогою прийому калькування, переклад «псевдоприслів'ям», переказ фразеологізму [1, с. 191]. Розглянемо приклад предикативного фразеологізму у романі “Pride and Prejudice” та його перекладах:

(2-а) «*Keep your breath to cool your porridge*»; and I shall keep mine to swell my song» [9, с. 28]. – **(2-б)** «*Краще промовчати, ніж щось невлад сказати*». Тож я краще промовчу і прибережу свій запал для співів» [7, с. 23]. – **(2-в)** «Дивись, мовчи, а своє роби», так і я – змовчу та ліпше пісню заспіваю [8, с. 24].

Тепер поглянемо, якими способами було здійснено переклад фразеологізму “Keep your breath to cool your porridge”. Перекладач В. Горбатько використав переклад «псевдоприслів'ям» (приклад **2-б**). У цьому способі відтворення прислів'їв лексика не зберігається і практично повністю змінюється лексичний фон прислів'я. Перекладачка Г. Лелів (приклад **2-в**) використала еквівалентний відповідник в українській мові. Таким чином, ми знову бачимо, що перекладачка Г. Лелів намагається пристосувати текст до звичок та смаку читача мови перекладу.

Компаративні фразеологізми – третій вид фразеологізмів, які ми розглядаємо у нашій розвідці. Вони закріпилися у мові, як стійкі порівняння: як бальзам на душу, вивести на чисту воду [1, с. 180-181]. При перекладі компаративних усталених словосполучень найчастіше застосовують два прийоми: 1) підбирають відповідний фразеологізм або 2) калькують зворот оригіналу [1, с. 193].

Розглянемо приклад предикативного фразеологізму у романі “Pride and Prejudice” та його перекладах:

(3-а) Sir William Lucas, and his daughter Maria, a good-humoured girl, but as

empty-headed as himself, had nothing to say that could be worth hearing, and were listened to with about *as much delight as the rattle of the chaise* [9, с. 167]. – (З-б) Сер Вільям Лукас та його дочка Марія, доброзичлива, але така ж пустогорова, як і батько, явно були неспроможними повідомити їй щось дійсно цікаве; розмовляти з ними було *все одно, що слухати торохкотіння фаєтона* [7, с. 140]. – (З-в) Для Елізабет їхня балаканина була така ж неприємна, як *деренчання карети* [8, с. 150].

Отже, ми бачимо, що в обох перекладах було застосовано прийом калькування. Оскільки в українській мові ми не спостерігаємо даного еквіваленту, то обидва перекладачі створили власний авторський відповідник. У перекладі Г. Лелів також спостерігається менша кількість стилістичних трансформацій.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Таким чином, при розгляді способів відтворення фразеологічних одиниць у перекладі В. Горбатька (2005 р.) та Г. Лелів (2015 р.) аналіз показав, що перекладачі використовували основні прийоми, про які писав В. Виноградов. Перекладачка Г. Лелів використовує метод пошуку еквіваленту у мові перекладу для кращого сприйняття тексту-оригіналу українським читачем та адаптації англійського тексту відповідно до українських традицій та української літературної мови. А от перекладач В. Горбатько у більшій мірі застосував описовий метод, а також метод «псевдоприслів'я». Було помічено створення власних фразеологічних одиниць. Такий метод призводить до часткових втрат авторського ідіостилю, ознак епохи та культурного фону. П. Топер пише: «Оригінал не можна вилучити з літературного обігу (він — унікальний); переклад завжди можна замінити новим перекладом, адже він потенційно множинний» [цит. за: 4, с. 30]. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні відтворення авторського ідіостилю Дж. Остін у перекладах українською мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Виноградов В. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва, 2001. 224 с.

2. Замовити // Фразеологічний словник української мови. Словопедія. URL: <http://slovopedia.org.ua/49/53399/357673.html>. Дата звернення: 15.03.2019.
3. Рильський М.Т. Проблеми художнього перекладу // Мистецтво перекладу. Київ, 1975. С. 25-92.
4. Топер П.М. Перевод в системе сравнительного литературоведения. Москва, 2000. 254 с.
5. Чередниченко О. І. Функції перекладу у сучасному світі // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2006. № 725. С. 162-165.
6. Gürçağlar S.T. Retranslation // Routledge Encyclopedia of Translation Studies. London, New-York, 2008. P. 232-236.

Джерела ілюстративного матеріалу

7. Остен Дж. Гордість і упередженність; пер. з англ. В. Горбатька. Харків, 2018. 350 с.
8. Остін Дж. Гордість та упередження; пер. з англ. Г. Лелів. Київ, 2015. 382 с.
9. Jane Austen. Pride and Prejudice. Київ, 2017. 416 с.